

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
BIURO ANALIZ

BIULETYN

nr 35 (280) • 12 maja 2005 • © PISM

nr egz: _____

Redakcja: Sławomir Dębski (redaktor naczelny), Dorota Dołęgowska (redaktor techniczny), Adam Eberhardt, Maria Konopka-Wichrowska (red. tekstu), Maciej Krzysztofowicz, Grażyna Nowocień-Mach (redaktor tekstu), Emil Pietras (sekretarz Redakcji), Edyta Posel-Częściak, Rafał Tamogórski

Polityka zagraniczna Turcji po ustanowieniu przez Unię Europejską daty rozpoczęcia negocjacji członkowskich

Adam Szymański

Oslabienie aktywności Turcji w dążeniach do integracji z Unią Europejską obserwowane od początku 2005 r. nie oznacza zmiany priorytetu w polityce zagranicznej tego państwa. Rząd Turcji usiłuje skonsolidować własne zaplecze polityczne, aby uniknąć niespodzianek po rozpoczęciu negocjacji akcesyjnych. Intensyfikacja zaś kontaktów Turcji z państwami pozaeuropejskimi wynika z chęci poprawienia pozycji negocjacyjnej i wzmocnienia argumentacji wskazującej na korzyści dla położenia międzynarodowego UE, które mogą wynikać z uzyskania przez Turcję członkostwa.

Podstawowym celem polityki zagranicznej Republiki Turcji po objęciu rządów w 2002 r. przez Partię Sprawiedliwości i Rozwoju (AKP) stało się uzyskanie członkostwa w Unii Europejskiej. Rok 2004 ogłoszono w Turcji „rokiem UE”. W tym czasie przeprowadzono wiele reform przygotowujących państwo do spełniania kryteriów kopenhaskich. Działania te przyczyniły się do postępu w stosunkach z Unią Europejską, którego wyrazem była decyzja Rady Europejskiej, podjęta 16–17 grudnia 2004 r., o rozpoczęciu negocjacji akcesyjnych z Turcją z dniem 3 października 2005 r.¹

W okresie kilku miesięcy poprzedzających grudniowe posiedzenie Rady Europejskiej tureccy politycy koncentrowali się prawie wyłącznie na kwestiach związanych z integracją. Przejawiało się to m.in. w częstotliwości wizyt na różnych szczeblach w państwach Unii. Ich celem było uzyskanie decyzji o rozpoczęciu negocjacji. Kiedy cel ten został osiągnięty, intensywność kontaktów Turcji z Unią i jej państwami członkowskimi się obniżyła. Zjawisko to w połączeniu ze zwłoką w podpisaniu przez Turcję protokołu rozszerzającego unię celną na 10 nowych członków, w tym Republikę Cypru (warunek rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych), oraz spowolnieniem reform dostosowujących państwo do politycznych kryteriów kopenhaskich zaczyna niepokoić niektórych polityków unijnych, a także tureckich zwolenników przystąpienia ich państwa do Unii. Pojawiają się opinie, że po osiągnięciu celu, jakim było ustanowienie daty

¹ Zob. A. Szymański, *Debata na temat członkostwa Turcji w Unii Europejskiej*, „Biuletyn” (PISM), nr 1 (246) z 7 stycznia 2005 r.

rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych, rząd turecki zmienił akcenty w polityce zagranicznej.

W okresie starań o ustanowienie daty rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych z naturalnych powodów obniżyło się zainteresowanie Turcji innymi obszarami polityki zagranicznej. Natomiast już w pierwszych miesiącach 2005 r. Turcja zintensyfikowała kontakty z państwami pozaeuropejskimi. Premier Recep Tayyip Erdoğan oraz minister spraw zagranicznych Abdullah Gül w pierwszym kwartale 2005 r. złożyli wizyty w Izraelu i Autonomii Palestyńskiej, Federacji Rosyjskiej (styczeń), w Chinach, państwach bałkańskich – Bośni i Hercegowinie i Albanii (luty), oraz w państwach afrykańskich – m.in. w Maroku i Tunezji (marzec). Na początku 2005 r. Turcja zacieśniła również współpracę wojskową ze Stanami Zjednoczonymi (w marcu podpisano umowę o modernizacji tureckich samolotów F-16) i Izraelem. Trudno nie zauważyć, iż aktywność międzynarodowa Turcji, zwłaszcza rozwijanie dobrych relacji z państwami pozaeuropejskimi, ma na celu wzmocnienie jej pozycji w relacjach z Unią Europejską w przededniu rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych. Rząd turecki argumentuje bowiem, iż członkostwo Turcji w UE spowoduje poprawę położenia międzynarodowego Unii – w istotny sposób przyczyni się do jego maksymalizacji. Turcja może odgrywać rolę łącznika („pomostu”) między UE a regionami sąsiadującymi z tym państwem. Dlatego dąży do zacieśniania współpracy np. z państwami bałkańskimi i bliskowschodnimi. Chodzi głównie o związki gospodarcze, a zwłaszcza w sektorze energetycznym. Jednym z celów polityki wobec Federacji Rosyjskiej i państw Kaukazu Południowego (w lutym do Ankary przybył z wizytą minister spraw zagranicznych Azerbejdżanu Elmar Mammedjarow) jest wykazanie, że członkostwo Turcji ułatwiłoby realizację nowych, strategicznych z punktu widzenia Unii, przedsięwzięć dotyczących dostaw gazu ziemnego i ropy naftowej. Turcja istotnie może odgrywać ważną rolę w sektorze energetycznym jako państwo tranzytowe. Już obecnie istnieją mniej lub bardziej zaawansowane projekty gazociągów oraz ropociągów biegnących do UE przez terytorium Turcji, np. gazociąg Turcja–Grecja (i dalej z Grecji do Włoch) i „Nabucco” do Bułgarii, Rumunii, Węgier, Austrii, ewentualnie Republiki Czeskiej, oraz ropociąg Burgas–Aleksandrupolis.

Turcja opóźnia podpisanie protokołu rozszerzającego unię celną na Republikę Cypru i dziewięć pozostałych nowych członków UE, choć rząd turecki w liście wysłanym pod koniec marca 2005 r. do Komisji Europejskiej podtrzymał gotowość podpisania dokumentu. Problem jest jednak złożony, nie ma bowiem jasności, czy podpisanie protokołu będzie oznaczać de facto uznanie przez Turcję rządu Republiki Cypru oraz zgodę na otwarcie tureckich portów i lotnisk dla cypryjskich statków i samolotów, czy nie. Uznanie greckiego Cypru, państwa członkowskiego Unii, jest ze względu na tureckie aspiracje niezbędne, lecz dla rządu Turcji stanowi trudność, gdyż wymaga zmiany tradycyjnego, twardego stanowiska wobec kwestii cypryjskiej i wiąże się z możliwością utraty poparcia dużej części elektoratu. Na sposób myślenia tureckich obywateli o tej sprawie bowiem nadal wpływają hasła nacjonalistyczne.

Zauważalne jest spowolnienie reform mających dostosować Turcję do warunków określonych przez kryteria kopenhaskie. Komisja Europejska dostrzegając tę tendencję i zwracała uwagę na konieczność szybkiego wdrażania przyjętych przez parlament turecki aktów prawnych, zwłaszcza wejścia w życie nowego kodeksu karnego oraz kodeksu postępowania karnego. Wprawdzie komisarz UE ds. rozszerzenia Olli Rehn tłumaczył sytuację pragnieniem „złapania oddechu” przez Turcję, która od 2002 r. przeprowadziła więcej reform niż w ciągu wcześniejszych 20 lat, lecz ewentualne opóźnianie wdrażania reform dostosowujących państwo do członkostwa może zostać wykorzystane przez przeciwników tego rozszerzenia w państwach Unii i użyte w kampanii na rzecz odsunięcia tej perspektywy i przedłużania negocjacji. Niemniej trzeba podkreślić, że przesuając termin wejścia w życie nowego kodeksu karnego oraz kodeksu postępowania karnego z 1 kwietnia na 1 czerwca 2005 r., władze tureckie dążyły do uwzględnienia zastrzeżeń przedstawicieli organizacji pozarządowych, które dotyczyły głównie przepisów pierwszego z wymienionych aktów prawnych. Według organizacji dziennikarzy bowiem nowy kodeks karny nie zawiera wystarczających gwarancji dla wolności słowa i prasy. Niektórzy komentatorzy tureccy zauważa-

ją, iż rząd R.T. Erdoğan koncentruje się obecnie na sprawach ściśle wewnętrznych, aby dzięki temu utrzymać wysokie poparcie społeczne. Jednakże takie działania jak uspokojenie sytuacji w rządzącej partii (kilku parlamentarzystów AKP zrezygnowało z członkostwa w tym ugrupowaniu) lub stanowcze dementowanie pogłosek o wcześniejszych wyborach parlamentarnych (ustawowy termin to jesień 2007 r.) mogły mieć na celu m.in. zapewnienie stabilności w Turcji, niezbędnej do przeprowadzania i wdrażania koniecznych reform oraz przygotowania się do rozpoczęcia negocjacji.

Turcja nie może sobie pozwolić na zmianę podstawowego priorytetu, jakim jest integracja z Unią. Zwrócenie się w stronę Rosji czy Bliskiego Wschodu (takie propozycje były wysuwane) nie przyniosłoby takich korzyści, jakie wiążą się z członkostwem w Unii. Turcja będzie więc konsekwentnie prowadzić aktywną politykę zagraniczną podporządkowaną temu nadrzêdnemu celowi. Jednocześnie większą wagę powinna przykładać do spełniania kryteriów kopenhaskich i wdrażania związanych z nimi, często trudnych reform. Trzeba się też spodziewać działań Turcji w innych sprawach łączących się z jej dążeniem do integracji z Unią, jak kwestia cypryjska, czy uznanie przez Turcję rzezi Ormian w latach 1915–1918 za ludobójstwo. Turcja zabiega o poparcie dla inicjatyw mających na celu przerwanie izolacji tureckiej części wyspy i popiera wznowienie rozmów w sprawie rozwiązania problemu cypryjskiego na podstawie zmodyfikowanego wcześniej planu sekretarza generalnego ONZ Kofiego Annana. Do tego ostatniego pomysłu sceptycznie podchodzi Republika Cypru. Jeżeli chodzi o problem ormiański, to rząd turecki zaproponował utworzenie wspólnej komisji turecko-ormiańskiej do zbadania oskarżeń o ludobójstwo Ormian oraz zwołał specjalną sesję parlamentu tureckiego poświęconą temu zagadnieniu. Jest to problem skomplikowany ze względu na rozbieżność stanowisk Turcji i Armenii. Jego rozwiązanie przez władze tureckie będzie jednak potrzebne w związku ze stanowiskiem wyrażonym w różnych formach przez rządy lub parlamenty Belgii, Republiki Cypru, Francji, Grecji, Polski, Słowacji i Włoch, uznającym działania Imperium Osmańskiego wobec Ormian w latach 1915–1918 za zbrodnię ludobójstwa.

Ponownej intensyfikacji polityki europejskiej Turcji należy się spodziewać w okresie kilku miesięcy poprzedzających rozpoczęcie negocjacji akcesyjnych. Turcja wówczas będzie musiała przekonać państwa Unii, że uczyniła wystarczające postępy we wdrażaniu przeprowadzonych wcześniej reform.

OGŁOSZENIA

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
już po raz trzeci weźmie udział
w **MIĘDZYNARODOWYCH TARGACH KSIĄŻKI W WARSZAWIE**
które w tym roku odbędą się po raz pięćdziesiąty w dniach 19-22 maja

Zapraszamy do odwiedzenia naszego stoiska

NR 218 W SEKTORZE B

którego gośćmi będą:

prof. WŁODZIMIERZ BORODZIEJ

redaktor naczelny serii *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne*

prof. RYSZARD STEMPOWSKI

autor książki *Kształtowanie polskiej polityki zagranicznej*

dr GRZEGORZ BĄBIAK

autor wyboru pism z dzieła

Jana G. Blocha *Przyszła wojna pod względem technicznym, ekonomicznym i politycznym*

SERDECZNIE ZAPRASZAMY!
CZEKA NA PAŃSTWA ATRAKCYJNA OFERTA CENOWA!

Spotkania z autorami

20 maja 2005 r. (piątek), godz. 17³⁰-18³⁰ – WŁODZIMIERZ BORODZIEJ

21 maja 2005 r. (sobota), godz. 12⁰⁰-13⁰⁰ – GRZEGORZ BĄBIAK

22 maja 2005 r. (niedziela), godz. 13⁰⁰-14⁰⁰ – RYSZARD STEMPOWSKI